

Aug. Widmark d.ä:s och

När storspelmannen Widmark dog 1878 på Lilla Kulltorp, Vingåker, ärvde sonen August hans många lätsamlingar. En av dessa tog denne med sig, då han utvandrade till USA. Han hamnade som så många andra emigranter i Minnesota, blev farmare och spelman och gifte sig. Han hade bl. a. sonen Oscar Widmark, som ärvde notboken och sin farfars fiol.

Hembygdsvännen och hembygdsvorskaren K. Alex Carlsson, som emigrerade till Chicago 1923, hade några vaga uppgifter om Widmark, och flera fick han genom samarbete med Svenska Amerikanaren, i vilken tidning en släkting till Widmarks ättlingar förde Alex på rätt spår. Detta ledde till en farm upp i norra Minnesota, där Oscar Widmark bodde, en sonson till Vingåkers storspelman. Oscar ägde farfaderns fiol och notbok. Den senare fick Alex Carlsson, och vid ett besök hos mig 1947 frågade han vad han skulle göra med den dyrgräpen. "Du ska skänka den till Södermanlands Spelmansförbunds arkiv", sade jag. Så skedde.

Kristi torsdag 1948 avtäcktes minnesstenen över Aug. Widmark i Lilla Kulltorp, och den 25.8.1948 fick jag ett brev från Alex, som då var på besök på Widmarks-farmen. "Det är nästan som att vara i Viala, Vingåkers socken", skriver han.

Den 18 aug 1948 skrev Oscar Widmark med sin vackra handstil ett rörande brev, som jag ber att ni extenso få citera: (brevet är översatt från engelska)

Bäste Hr. Wetter!
Jag gläder mig mycket varje gång jag tänker på allt som blivit gjort till minnet av min farfar Olof August Widmark. Jag hade icke kunnat drömma om att en sådan underbar minnesvärd skulle resas till hans ära, och nu måste jag skriva till Er, även om jag gör det dåligt, och tacka Er för allt Ni gjort, för Edra brev med fotografier, tidsningsutklipp etc. Jag har fullt förtroende för Er och också för Alex Carlsson från Chicago, som är här hos oss på besök. Jag tror att min far hade ännu några notböcker förutom den han hade med från Sverige, men jag har ännu icke kunnat få tag på dem. Om jag finner dem, skall jag sända dem till Er. Ni får göra med dem vad Ni anser bäst. Jag längtar mycket efter att göra ett besök i Sverige, särskilt till de platser

varifrån mina släktingar härstammar, och som jag hört så mycket talas om. Jag vill också träffa de underbara människor som bor där.

Utmärkt omdöme
Jag gav mr. Carlsson frihet att göra vad han ansåg bäst med notboken, som han fick mottaga förra året, och jag tror att hans omdöme är utmärkt med tanke på hur mycket gott som kan bli gjort genom att den blivit placerad i Edra händer.

Tag emot min tacksamhet för allt Ni har gjort för min farfar, som var en så stor spelman och en själfin man, och må Gud förbjuda att jag skall synda genom att upphöra att bedja för Er och Er svenska folk och hela svenska nationen.

Jag tackar Er än en gång. Jag förblir Er vän.
Oscar Widmark
Route 2 Box 118
Shevlin Minnesota U.S.A.

Hans sista vandring

Ett rörande brev, som jag bevarar i kär hägkomst. Många andra rara brev har jag från Alex Carlsson. Hans postadress var

c/o Dalkullan
3252 N. Clark Street
Chicago Ill.

och dit hade han alltid ärenden, ty det var samlingspunkten för de svenska emigranterna. 1969 var jag och min kära hustru i Chicago för att söka kontakt med släktingar och svenskar i Andersons Vile i Chicago. Det gav verkligen ett utbyte. Jag nöjer mig med att konstatera, att jag kartlagt den väg som Alex Carlsson gick på sin sista vandring här på jorden. Han tog en genväg från sin lya vid Del Mont till Bikupan och föll död ned den 18.9.1965. Dödsorsak: Hjärtinfarkt. Han fraktades till sitt hem och representanter för polisen och mr. Burman, chef för Bikupan, var de första som trängde sig in i hans hem, förvaringsplats från golv till tak för böcker, värdefulla sådana från Bishop Hill, och från hans egen pensel och tusentals brev, tidsningsutklipp och noter. Han kremerades i USA. Hans aska gravsattes i Nordanåskapellet, Katrineholm den 11.12.1965, och då hade jag tillfälle att bringa honom en hälsning genom att spela en kyrklig visa från Vingåker. Han var en av spelmansförbundets verksamaste hedersmedlemmar. Han har gjort oss två ovärderliga tjänster, som vi spelmän aldrig glömmar: han har, från fjärran emigrantbygd skänkt oss Widmarks notbok med folkmusik från Vingåker och Minnesota,

han har givit den som skriver dessa rader uppslaget till att resa en minnessten över Vingåkers största spelman, Katrineholms spelmanslag och Södermanlands Spelmansförbund fullföljde hans förträffliga idé. Jag glömmar dock inte, de sörmländska spelmännen inte heller, varifrån idén till minnesvärdens härstammar.

Aug. Widmark d. ä:s notbok
70 sidor omfattar Widmarks handskrivna notbok, paginerad av Alex Carlsson. Tyvärr är den defekt. Den första låten är 2:re repressen av en känd polska. De 40 första sidorna har Vingåkers Widmark med egen hand präntat, sammanlagt 132 melodier: 8 marscher, 29 valser, 35 polskor, 33 fransöser, 12 kadriljer, 9 polkor, 2 angläser och 4 galopper. Marscherna är av mindre värde, ej karakteristiska för Vingåker. Widmarks lärjungar

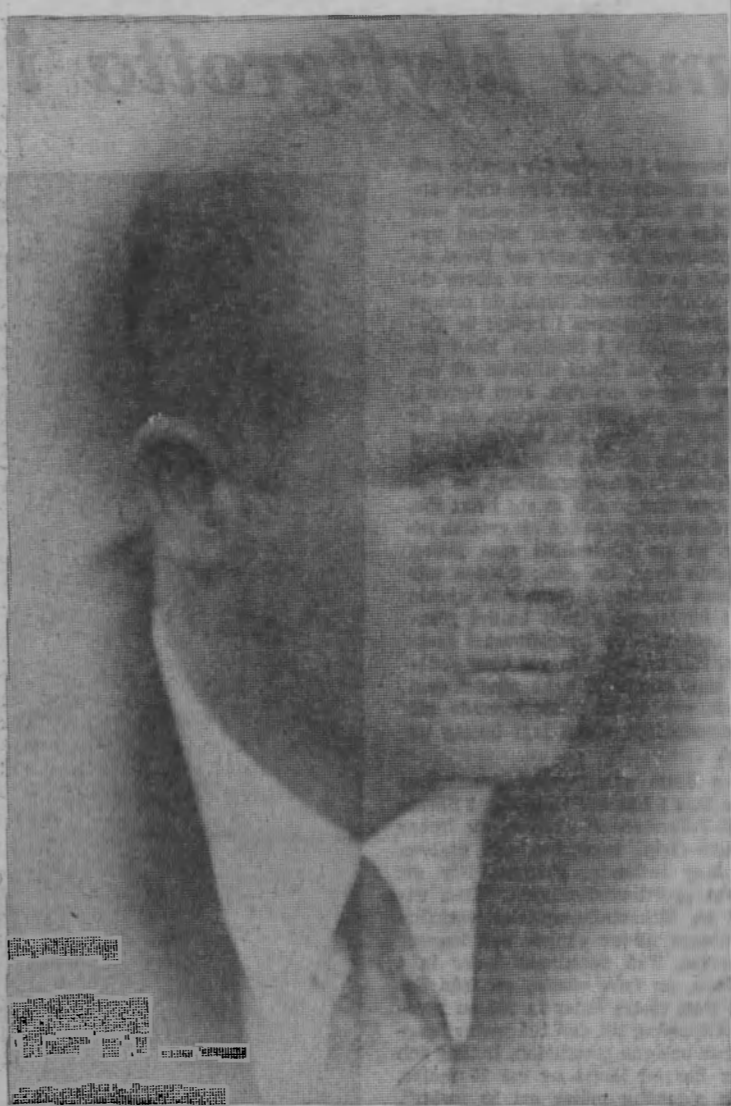
na polonäs finns upptecknad av C. G. Rosenberg, Floda. Det är de 2 promenadpolonäser som jag känner till från Sörmland. Många av de mest typiska av polskorna och valserna spelades nästan autentiskt lika av Widmarks många lärjungar, Gustaf Pettersson, Ekeby, Lerbo, Carl-Erik i Lind, Per-Johan i Hissjö m. fl. på 1930-talet upptecknade av Dencker och undertecknad.

Polonäsen dansades ursprungligen i flera "turer" från omkring år 1700 och 6-7 decennier framåt. Promenadpolonäsen var som namnet antyder en dans av mera festlig och pompös karaktär. Hugo Alfvén har ju komponerat en sådan till lust för äga och ära vid Riksdagens högtidliga öppnande, då ättlingar till Karl XII:s krigare klampade omkring i Riksdagshuset. Om jag vore riksdagsman, skulle jag rösta för att denna tradition skulle få fortsätta. Men Palme, Helén et consortes har törhända en annan mening...

"Spelade som en Pan"

I notboken finner vi på de 40 första sidorna 33 fransöser, 12 kadriljer och 4 galopper, utpräglade "hertska-danser". Fransöserna torde ha uppkommit ur en balett av Rameau 1745. Den består av 6 avdelningar eller "turer", en lång och oständig historia, ty varje avdelning hade 24 eller 32 taktar med 3 eller 4 omtagningar i 2/4 eller ibland 6/8 takt. Det är ganska märkligt, att det finns exempel på 6 fransöser med 5 turer i denna notbok på sid 4, och sid 10-16, en del avslutade som brukligt var med en galopp. Men kunde givetvis, undela denna högtidliga dans med en promenad - polonäs. Har ni dessa typiska högre-stånds-danser dansats i Vingåker med Widmark som spelman? Någon enstaka gång törhända på Säfstaholm, Sjöholm eller Skenäs, mark var blyg och tafatt och tade ner i marken på sina vandringar. "Han spelade som en Pan", skriver visserligen Charlotte Lewenhaupt, som hörde honom spela i Vänneved för över 100 år sedan, men det var nog på en riktig logdans den pigga grevinnan såg Widmark i aktion. Kontradansen och fransöserna fick ge vika för resp. menuetten och valsen, den senare, som gjorde sitt begynnande segertåg omkring 1800 och som i början ansågs som en osedlig dans, eftersom kontraheterna var i oroväckande närhet av varandra. Kadriljerna utvecklades så småningom till en av våra mest omtänkta folkdanser, varav tusentals sådana finns upptecknade i Skåne. Vål representerade är även Gotland och i någon mån Halland, konstigt nog tre landskap, som fördom tillhört Danmark. En riktig kadrilj ska innehålla 4 represser och det gör 10 av de 12 kadriljerna i W:s notbok.

Av notböcker med Sörmländsk folkmusik kan endast A. P. Appelquist från Stigtofta och Emil Söderqvist från Flen mäta sig med Widmark i fråga om antalet kadriljer. Vad fransöser beträffar är han mig vederligt nr. 1. Endast två angläser finns i häftet, båda enkla, korta stycken i två represser på resp. 4 takt. Dessa melodier användes i Sörmland på stora

Hembygdsvännen och hembygdsvorskaren K. Alex Carlsson, som emigrerade till Chicago 1923, skänkte Aug. Widmark d. ä:s notbok till Södermanlands Spelmansförbunds arkiv. Alex Carlsson avled i USA 1965 och hans aska gravsattes i Nordanåskapellet i Katrineholm senare samma år. Gustaf Wetter fick då tillfälle att bringa honom en hälsning genom att spela en kyrklig visa från Vingåker. Alex Carlsson var en av spelmansförbundets verksamaste hedersmedlemmar och han utförde två ovärderliga tjänster som spelmännen aldrig glömmar.

bondbröllop som måltidsmarscher. Jag skulle tro att så var förhållandet med dessa två angläser. Sköldinge skänklåt spelades av Widmarks lärjungar endast av Carl-Erik i Lind, en av de två sörmländska skänklåtar jag känner till. Men Carl-Eriks skänklåt, spelad vid mångfaldiga bröllop 10-20 år före och efter 1900, var nog ursprungligen en kadrilj.

August Widmark d.ä:s notbok

Sid. 41-70 är avskrifter ur notböcker, som Aug. Widmark d.ä. gjort antingen i Sverige eller i USA, huvudparten troligen i Vingåker före emigrationen. Av folkmelodier finner man Du Puys bekanta polonäs och tre kadriljer med vardera 4 represser, föga spelmansmässiga. Änars är det seriösa valser, polkor och många galopper, avskrifter av melodistämman ur någon utgåva för piano. Många melodier är noterade i ett så högt läge, att en vanlig bondspelman omöjligt kunde spela dem så, som notbilden antyder.

Amerikansk folkmusik

Betydligt mera intressanta är låtarna på sidorna 67-70, som innehåller amerikansk folkmusik. Troligen är det uppteckningar eller avskrifter (det senare är det troligaste) av gängse melodier i Minnesota omkring sekelskiftet. Jig, reel och hornpipe är representerade, resp. 4, 5 och 6 av vardera sorten.

Jiggen är en gammal engelsk folklig, burlesk dans i snabb 3-takt. J. S. Bach har jiggen som en av stamsatserna i sina sviter. Reelen kommer ursprungligen från Skottland. Den går i 2/4 takt och spelas i livligt tempo och dansas parvis av män efter säckpipors taktfasta musik.

Dansen Hornpipe har fått sitt namn efter ett gammalt folkligt träblåsinstrument av oboetyyp. Det är en solodans, som dansas av starka karlar med

armarna i kors, överkroppen orörlig, men i gengäld fick benen vara i så mycket livligare rörelse.

Samtliga 15 melodierna verkar äkta folkmusik och är ypperliga dansmelodier. En del har karakteristiska namn: Rustic reel, Money plusk (penningpungen) också en reel, Tempet (störtnen) en jig, Mrs Johnsons' Reel, Delaware Hornpipe, Lamplighters' (lykttändarnas) Hornpipe, Hulls' Victory Hornpipe och Dick Dands' Clog Dance. Clog betyder träsko. Om någon tror sig kunna klara uppgiften att dansa denna Hornpipe, åtager jag mig att sköta musiken på träskofiol.

Unik notbok

Docent Bengt R. Jonsson, Svenskt Visarkiv, Stockholm, säger att Widmarks notbok är unik så till vida, att den innehåller både svensk och amerikansk folkmusik. Det är mig en kär plikt att nu kunna förverkliga K. Alex Carlssons önskemål att överlämna en kopia av denna märkliga notbok till Västra Vingåkers Hembygdsförening. Samtidigt skall jag göra allt jag kan för att publicera den amerikanska folkmusiken på sid. 67-70 för spelmansförbundets 400 medlemmar, och av de 132 melodier, som Vingåkers Widmark med egen hand präntat ned i sin notbok, sovra och välja ut de bästa och låta trycka dem. Då blir, synes det mig, folkmusiken från Vingåker ännu mer levande än den nu är.

Musiken ska spelas

Musiken skall leva: den ska spelas och inte bara förvaras i arkiv. Det lämpligaste sättet att hedra minnet av Aug. Widmark far och son samt K. Alex Carlsson, de tre som mest bidragit till vår kännedom om folkmusiken från Lilla Kulltorp i Vingåker är därför att publicera det bästa i Widmarks notbok och det bästa av K. Alex Carlssons skrifter.

nesvaruen nars ammar.

Aug. Widmark d. ä:s notbok

70 sidor omfattar Widmarks handskrivna notbok, paginerad av Alex Carlsson. Tyvärr är den defekt. Den första låten är 2:ra repressen av en känd polska. De 40 första sidorna har Vingåkers Widmark med egen hand präntat, sammanlagt 132 melodier: 8 marscher, 29 valser, 35 polskor, 33 fransäser, 12 kadriljer, 9 polkor, 2 angläser och 4 galopper. Marscherna är av mindre värde, ej karakteristiska för Vingåker. Widmarks lärjungar spelade den s. k. Vingåkers brudmarsch. Den finns ej med i Widmarks notbok. Bland valserna finns givetvis några tråkiga, moderna typer, men de flesta är bra och utsmyckade med prydnadsfigurer i känd Widmarksstil. En del är svårspelade, och man måste vara kunnig i läge-spel för att klara dem. Tyvärr saknas den s. k. Gamla Vingåkersvalsen.

Intressanta äldre polskor

Av de 35 polskorna är en del mazurkor och hambopolketter med 6 punkterade åttondelar i varje takt, vanliga i Sörmland vid sekelskiftet. Se t. ex. K. P. Lefflers uppteckningar 1899—1900. Mest intressanta är de äldre polskorna, polonäserna. En promenadpolonäs har troligen komponerats av Widmark d. ä., ty den är undertecknad August Widmark, Kulltorp, Baggetorp. En släkting till den-

app iqust i an stj to ra o Emil Söderqvist från Flen mäta sig med Widmark i fråga om antalet kadriljer. Vad fransäser beträffar är han mig veterligt nr. 1. Endast två angläser finns i häftet, båda enkla, korta stycken i två represser på resp. 4 takter. Dessa melodier användes i Sörmland på stora

2/4 takt och spelas i livligt tempo och dansas parvis av män efter säckpipors taktfasta musik.

Dansen Hornpipe har fått sitt namn efter ett gammalt folkligt träblåsinstrument av oboetyp. Det är en solodans, som dansas av starka karlar med

arkiv. Det lampigaste sättet att hedra minnet av Aug. Widmark får och son samt K. Alex Carlsson, de tre som mest bidragit till vår kännedom om folkmusiken från L:a Kulltorp i Vingåker är därför att publicera det bästa i Widmarks notbok och det bästa av K. Alex Carlssons skrifter.

En reel, ursprungligen en skotsk dans i livligt tempo. Ur Aug. Widmark d. y:s notbok.

Aug. Widmark d.y:s notbok

Minnesstenen över August Widmark, "bygdens störste spelman", restes av sörmländska spelarna 1948.

Kadrilj ur Aug. Widmark d. ä:s notbok. En typisk "herrskapsdans" med ursprung från 1700-talets kontradanser.

En hornpipe, en solodans för starka karlar. Ur Aug. Widmark d. y:s notbok.

AV GUSTAF WETTER